

DAY HỌC TÍCH HỢP CÁC NỘI DUNG LỊCH SỬ - ĐỊA LÍ TRONG TÀI LIỆU GIÁO DỤC ĐỊA PHƯƠNG Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC CƠ SỞ THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH

Phạm Xuân Vũ

Khoa Sư phạm Khoa học Xã hội, Trường Đại học Sài Gòn

Tóm tắt: *Day học tích hợp nội dung lịch sử, địa lí trong tài liệu giáo dục địa phương Thành phố Hồ Chí Minh là một trong những định hướng giáo dục kết hợp kiến thức với thực tiễn, rèn luyện, phát huy năng lực vận dụng của học sinh. Bài viết gợi ý nội dung tích hợp và đề xuất các hình thức day học nhằm định hướng giáo viên xây dựng và tổ chức day học tích hợp nội dung giáo dục địa phương ở các trường trung học cơ sở ở Thành phố Hồ Chí Minh hiện nay.*

Từ khóa: *Day học tích hợp, tích hợp lịch sử và địa lí, trường trung học cơ sở*

INTEGRATED TEACHING OF HISTORY AND GEOGRAPHY CONTENT IN LOCAL EDUCATIONAL MATERIALS AT JUNIOR HIGH SCHOOLS IN HO CHI MINH CITY

Pham Xuan Vu

Faculty of Social Science Education, Saigon University

Abstract: *Integrated teaching of history and geography content in local educational materials in Ho Chi Minh City is one of the educational orientations that combines knowledge with practical experience, training, and enhancing students' application abilities. This article suggests integrated content and proposes teaching methods to guide teachers in developing and organizing integrated local education teaching in junior high schools in Ho Chi Minh City today.*

Keywords: *Integrated teaching, integration of history and geography, junior high school*

Nhận bài: 12/01/2025

Phản biện: 02/02/2025

Duyệt đăng: 07/02/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Phương pháp tích hợp để day học các nội dung liên môn đã được nghiên cứu và áp dụng vào xây dựng chương trình và sách giáo khoa ở nhiều bộ môn, trong đó có các chủ đề trong giáo dục địa phương. “Ở cấp trung học cơ sở và cấp trung học phổ thông, nội dung giáo dục của địa phương có vị trí tương đương các môn học khác”. Việc tích hợp trong day học môn học này không chỉ kích thích hứng thú học tập, mà còn góp phần hình thành phẩm chất, phát triển năng lực, cũng như gắn quá trình học tập với thực tiễn đời sống trên địa phương, quê hương của học sinh (HS).

Day học tích hợp (DHTH) lịch sử, địa lí địa phương (LSĐLĐP) là lựa chọn, kết hợp chặt chẽ, có hệ thống các kiến thức lịch sử - địa lí địa phương thành một nội dung thống nhất, gắn bó với nhau, dựa trên cơ sở các mối liên hệ được đề cập trong bài học. Những kiến thức có giá trị thực tiễn này giúp HS có khả năng vận dụng vào công việc lao động sản xuất tại địa phương, đồng thời góp phần giáo dục cho HS tình cảm đối với quê hương, đất nước, ý thức trách nhiệm nghĩa vụ cao cả của người công dân đối với quê hương đất nước.

II. CƠ SỞ LÝ LUẬN

Theo Từ điển Giáo dục học: “DHTH là hành động liên kết các đối tượng nghiên cứu, giảng dạy, học tập của cùng một lĩnh vực hoặc vài lĩnh vực khác nhau trong cùng một kế hoạch day học”.

Theo Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể: “DHTH là định hướng day học giúp HS phát triển khả năng huy động tổng hợp kiến thức, kĩ năng...thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau để giải quyết có hiệu quả các vấn đề trong học tập và trong cuộc sống, được thực hiện ngay trong quá trình lĩnh hội tri thức và rèn luyện kĩ năng”³.

“Lịch sử địa phương” là lịch sử của các địa phương, ví như lịch sử của các làng, xã, huyện, tỉnh, thành phố hay vùng, miền. “Lịch sử địa phương” là một bộ phận gắn bó khăng khít trong dòng chảy phát triển của lịch sử dân tộc. Là một bộ phận hữu cơ của lịch sử dân tộc, bất cứ một sự kiện nào của lịch sử dân tộc đều diễn ra ở một địa phương cụ thể với thời gian, không gian nhất định. Tùy quy mô, tính chất phản ánh mà sự kiện ảnh hưởng đến phạm vi của từng địa phương, cả nước và thậm chí mang tầm thế giới.

“Địa lí địa phương” là một tổng thể tự nhiên - kinh tế và xã hội theo lãnh thổ cụ thể, là một bộ phận của địa lí đất nước.

Việc DHTH các nội dung lịch sử - địa lí địa phương vì vậy là sự kết hợp các sự kiện lịch sử

địa phương với những địa danh, không gian lãnh thổ gắn với từng địa phương cụ thể. Trong sự kết hợp đó, phải giúp HS nhận thức được mối quan hệ hữu cơ, gắn bó giữa không gian địa lí lãnh thổ với các quá trình, diễn biến của các sự kiện lịch sử địa phương.

Như vậy, DHTH nội dung lịch sử và địa lí địa phương có ý nghĩa rất lớn góp phần hình thành và phát triển phẩm chất, năng lực HS, kiến thức lịch sử và địa lí được kết nối với nhau nhằm soi sáng và hỗ trợ lẫn nhau. Là cơ sở để HS nắm kiến thức địa lí địa phương, bổ sung kiến thức lịch sử địa phương cho các em, từ đó bồi dưỡng tình yêu quê hương, đất nước trong mỗi con người.

III. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

3.1. Tích hợp nội dung lịch sử và địa lí trong Tài liệu giáo dục địa phương của Thành phố Hồ Chí Minh

Chương trình Giáo dục phổ thông (CT GDPT) tổng thể năm 2018 đã nêu rõ quan điểm “Nội dung giáo dục địa phương là các vấn đề cơ bản hay thời sự về văn hóa, lịch sử, địa lí, kinh tế, xã hội, môi trường, hướng nghiệp... của địa phương bổ sung cho nội dung GD bắt buộc chung thống nhất trong cả nước, nhằm trang bị cho HS những hiểu biết về nơi sinh sống, bồi dưỡng cho HS tình yêu quê hương, ý thức tìm hiểu và vận dụng những điều đã học để góp phần giải quyết những vấn đề của quê hương”.

Dựa theo Tài liệu giáo dục địa phương Thành phố Hồ Chí Minh lớp 6,7,8, chúng tôi minh họa những nội dung tích hợp lịch sử - địa lí để giáo viên có thể thiết kế bài giảng và tổ chức các hoạt động nhận thức cho HS giúp các em hiểu biết sâu sắc những nội dung giáo dục địa phương.

3.2. Đề xuất một số hình thức tổ chức DHTH lịch sử - địa lí trong nội dung giáo dục địa phương của Thành phố Hồ Chí Minh

3.2.1. Tổ chức hoạt động trải nghiệm

Trải nghiệm là quá trình cá nhân tham gia và trải qua các hoạt động thực tiễn của cuộc sống trong hoàn cảnh nhất định, qua đó người học có thể thực hành, trải qua hoàn cảnh thực tế, phát hiện khả năng của mình. Hình thành kinh nghiệm, những xúc cảm tích cực hướng tới phát triển năng lực. Hoạt động học tập này giúp GV và HS liên hệ, vận dụng, tích hợp đa dạng, phong phú kiến thức lịch sử và địa lí hình thành kiến thức, phát triển năng lực cho HS.

Bước 1: Lập kế hoạch trải nghiệm. Đây là bước có ý nghĩa quan trọng đến hiệu quả của HĐTN. Căn cứ vào điều kiện thực tế địa phương, nhà trường, nội dung chương trình dạy học, GV

cần phối hợp với các bộ phận: GV các bộ môn, tổ chức đoàn thể, Ban Quản lí di tích, Ban Đại diện hội phụ huynh HS,... để xác định chủ đề, lập kế hoạch hoạt động từ đầu năm học.

Bước 2: Thiết kế kế hoạch cụ thể. GV cần xác định rõ mục đích, cách thức tổ chức, thành phần tham gia, thời gian, địa điểm, kinh phí thực hiện,... HS cần chuẩn bị đồ dùng, phương tiện để quan sát, thu thập thông tin và tiến hành viết, báo cáo bài thu hoạch theo cá nhân hoặc nhóm. Kế hoạch này chính là kịch bản của toàn bộ HĐTN và được thông tin cụ thể đến tất cả các đối tượng tham gia, nhất là HS.

Bước 3: Tổ chức HĐTN. Tổ chức HĐTN theo kế hoạch (kịch bản) đã xây dựng. GV và cán bộ phụ trách, người tham gia hướng dẫn, báo cáo cần bám sát kế hoạch đã thống nhất, chú ý đảm bảo an toàn cho HS. GV cần lưu ý cho HS cách thức ghi chép, quan sát, thu thập thông tin một cách hiệu quả.

Bước 4: Đánh giá HĐTN. Đánh giá HĐTN được thực hiện trên cả hai phương diện là thái độ, ý thức của HS trong buổi tham quan học tập và kết quả nhận thức của HS. GV có thể yêu cầu HS viết bài thu hoạch và tiến hành báo cáo thu hoạch theo nhóm hoặc cá nhân. Trong đó, ngoài những kiến thức về di tích lịch sử - văn hóa, cần chú trọng đến nhận thức của các em về giữ gìn, bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống.

Ví như: khi dạy học Chủ đề 1. Bảo tồn di tích lịch sử - văn hoá ở Thành phố Hồ Chí Minh, Lớp 8, GV tổ chức cho HS tham quan trải nghiệm các di tích lịch sử - văn hoá nhằm tuyên truyền, giáo dục cho HS Những giá trị lịch sử và văn hoá được tích tụ trong các loại di tích và nêu cao trách nhiệm HS và thế hệ trẻ Thành phố với những việc làm cụ thể để bảo tồn và phát huy giá trị của di tích.

3.2.2. Dạy học dự án

Dạy học dự án là phương pháp hướng HS đến việc chủ động “khám phá” kiến thức. Với mục tiêu trong nội dung giáo dục địa phương “Trang bị cho HS những hiểu biết về nơi sinh sống, bồi dưỡng cho HS tình yêu quê hương, ý thức tìm hiểu và vận dụng những điều đã học để góp phần giải quyết những vấn đề của quê hương”

Bước 1: Lập kế hoạch

Giáo viên triển khai dự án cho HS, khi triển khai cần kết hợp kỹ thuật “Dạy học hợp đồng”. Dự án khi được triển khai cần được chia làm các tiểu dự án, các tiểu dự án lại cần được chi tiết hóa thành các nhiệm vụ. Dự án HS cần có:

Mục tiêu cần hướng tới; Nhiệm vụ phải làm; Sản phẩm dự kiến; Cách triển khai thực hiện để hoàn

thành dự án; Thời gian thực hiện và hoàn thành.

Chẳng hạn như chủ đề: Chủ đề 2. Sắc màu ngôn ngữ ở Thành phố Hồ Chí Minh, HS sẽ trải nghiệm được Thành phố Hồ Chí Minh- miền đất hứa của bao người con xa xứ. Vì vậy, ngôn ngữ ở nơi đây vừa mang màu sắc của ngôn ngữ bản địa, vừa thể hiện sự đa dạng, hài hoà của ngôn ngữ các vùng miền và dân tộc khác.

Bước 2: Thực hiện dự án

Thu thập kiến thức thực hiện dự án: HS tìm kiếm và thu thập kiến thức (quan sát, tìm hiểu, trải nghiệm thực tế; mạng Internet, thư viện, bảo tàng; Sách, tạp chí, phim ảnh; trao đổi thư tín – các mối liên hệ với xã hội bên ngoài,...)

Xử lý thông tin: HS đánh giá, nhận xét, rút ra kết luận để giải quyết các nhiệm vụ, thực hiện hoạt động thực tiễn, thực hành, những hoạt động này xen kẽ và tác động qua lại. Kiến thức lý thuyết, các phương án giải quyết vấn đề được thử nghiệm qua thực tiễn. Trong quá trình đó, HS sẽ bổ sung, chỉnh sửa sản phẩm và thông tin mới được tạo ra, hoàn thiện dự án.

Trình bày sản phẩm: Kết quả thực hiện dự án có thể được viết dưới dạng video, bài thu hoạch, bài báo cáo... Trong nhiều dự án các sản phẩm vật chất được tạo ra qua hoạt động thực hành. Sản phẩm của dự án cũng có thể là những hành động phi vật chất, chẳng hạn việc biểu diễn một vở kịch,... Giáo viên nên để HS sáng tạo, tự do trong môi trường “dẫn thân”.

Bước 3: Đánh giá dự án

GV và HS đánh giá quá trình thực hiện và kết quả cũng như kinh nghiệm đạt được. Từ đó rút ra những kinh nghiệm cho việc thực hiện các dự án tiếp theo. Kết quả của dự án cũng có thể được đánh giá từ bên ngoài.

3.2.3. Tổ chức cho HS trải nghiệm thực tế lễ hội truyền thống

Lễ hội truyền thống là một phần không thể thiếu, phản ánh những sinh hoạt, những khát vọng cùng tài năng của cư dân từng địa phương, vùng, miền, mang đậm bản sắc văn hoá, tín ngưỡng trong hoạt động kinh tế - xã hội. Hoạt động trải nghiệm thực tế các lễ hội truyền thống cũng là hoạt động giáo dục thế hệ trẻ, giúp thế hệ trẻ hiểu, gìn giữ, phát huy và quảng bá, đưa văn hóa truyền thống lan toả.

Ví như: khi dạy Chủ đề 3. Lễ hội văn hoá ở Thành phố Hồ Chí Minh, Lớp 6, GV tổ chức cho HS ở các trường THCS trên địa bàn huyện Cần Giờ hoạt động trải nghiệm thực tế Lễ hội Nghinh Ông – Cần Giờ theo quy trình 4 bước như trên vào đúng dịp Lễ hội diễn ra hàng năm vào các ngày 14, 15, 16 tháng 8 âm lịch với mục đích giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống của di sản văn hóa phi vật thể cấp quốc gia, chú trọng giữ gìn nét văn hóa đặc trưng của người dân vùng biển. Thông qua Lễ hội, HS sẽ được tuyên truyền, giáo dục lòng yêu nghề, yêu quê hương, biển, đảo thiêng liêng của Tổ quốc.

Bước 1: Giao nhiệm vụ. Các nhóm tiến hành nghiên cứu tài liệu, phỏng vấn những người cao tuổi, am hiểu về hoạt động lễ hội, văn hóa của cộng đồng; ghi chép để nắm được những nội dung, ý nghĩa của hoạt động.

Bước 2. Tổ chức cho HS trải nghiệm. Tổ chức cho HS tham gia hoạt động, trải nghiệm thực tiễn về lễ hội, phân công các thành viên trong nhóm quan sát, ghi chép các nội dung theo danh mục:

Bước 3: Tổ chức cho HS báo cáo kết quả trải nghiệm. GV tổ chức cho các nhóm báo cáo kết quả quan sát, ghi chép, cảm xúc có được thông qua trải nghiệm. Từ những nhận thức có được, rút ra kết luận khái quát, các khái niệm về hoạt động văn hóa, lễ hội.

III. KẾT LUẬN

Để xác định được những nội dung kiến thức lịch sử và địa lí và tổ chức hiệu quả việc DHTH các nội dung giáo dục địa phương trong Tài liệu giáo dục địa phương Thành phố Hồ Chí Minh ở trường THCS, GV cần nắm vững lí luận, bám sát mục tiêu và chương trình giáo dục, căn cứ vào điều kiện, đặc thù hoạt động kinh tế, văn hóa, xã hội của địa phương. Cần đa dạng hóa các hình thức tổ chức dạy học, đảm bảo tính hiệu quả, ít tốn kém và dễ tổ chức. Một số hình thức tổ chức dạy học đề xuất ở trên đã được thiết kế và thực nghiệm trong thực tiễn, bước đầu đem lại hiệu quả tích cực. Là cơ sở, căn cứ thực tiễn giáo viên ở các trường THCS trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh có những đổi mới, sáng tạo, linh hoạt triển khai dạy học các nội dung giáo dục địa phương có hiệu quả hơn.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bùi Hiền (2001), *Từ điển Giáo dục*, NXB Từ điển Bách khoa.
 Nguyễn Văn Hiếu (Tcb), *Tài liệu giáo dục địa phương Thành phố Hồ Chí Minh, lớp 6*.
 Nguyễn Quốc Bảo (Tcb), *Tài liệu giáo dục địa phương Thành phố Hồ Chí Minh, lớp 7*.
 Nguyễn Quốc Bảo (Tcb), *Tài liệu giáo dục địa phương Thành phố Hồ Chí Minh, lớp 8*.
 Trần Thị Thanh Thủy (Cb), (2016), *DHTH phát triển năng lực HS (quyển 2)*. NXB Đại học Sư phạm.